

ՀԱՅ ՍԿԱՆՈՒՄ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ՀՍՔՆԴԵՍ

Վարիչ-խմբագիր՝ ԿԱՐՕ Պ ՈՒՇԵՒԼԵԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 9

I ՄԱՐՏ 1920

Հ. Հ.

ՄԻՆԻՍՏԵՐՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԱՐՈՒԵՍԻ

Republic d'Armenie
MINISTÈRE

de l'Instruction Publique et
des Beaux Arts

№ 38

2 Յունիս 1920
ԵՐԵՎԱՆ

«Հայ Սկանու» թերթի

Պատասխան Խմբագրության

Հ. Կրթության եւ Արուեստի Պ. Մինիստրը որի արժևն շատ մօտ է մարմնակրթության գործը. յանձնարարել է ինձ յայտնել Հ. Մ. Բ. Մ. եւան իր մեծ գունդակորթիւնը Կ. Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցող սկանուսային շարժման առիթով: Յացողութիւնը ցանկանալով Չեր ազգոցն ձեռնարկութեանը, Պ. Մինիստրը խնդրում է ձեր պատասխան թերթիցս սօրինակ ուղարկել Հ. Կրթ. Մինիստրութեան անունով բաժանորդագիրը կ'ուղարկի:

Իմ կողմից եւս, ի բոլոր արեւ ցանկանում եմ ծառայումն Չեր սփանջելի գործին, որը գալու է ամբաստանելու մեր մասաղ անկախութիւնը. բարձրացնելով մեր ազգի ձեռքիսկան եւ բարոյական կորովը:

Երեւանի մասաղախաս սկանուսները եւս յղում են իրենց եղբայրական սիրոյ ողջոյնը իրանց Պոլսեցի եղբայրակիցներին, եւ յոյս են յայտնում որ մօտ է ապագան, երբ Մայր Միացեալ Հայաստանի զոգում ձեռք կ'ջան իրենց ղեկերակիցներին:

Եթէ նեղութիւն չ'եք համարի, խնդրում եմ բարեհաճեք ուղարկելու ինձ «Հայ Սկանուսի Օրինագիրը». նաեւ հաղորդեք ինձ սկանուս կոսիւմի արժեքը:

Հ. Կրթութեան եւ Արուեստի Մինիստրութեան
բժեկա-առողջապահական բաժնի վարիչ
ԵՃ. Վ. ԱՐՄԲՈՒՆԻ

Գահերէի (եգիպտոս) սկառտներու կամուրջի մը շինութեան պատրաստութիւնը

Ս Կ Ա Ո Ւ Տ Ի Կ Ե Ա Ն Ք

ԱՆՏԵԱԼ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

ՀԱՅ ՍԵԱՍԻՏՆԵՐՈՒՆ

Քաղմակողմանի յղացումները պատանիի կեանքին մէջ, բարեյաջող նշաններ ու հաւատումներ են անոր փայլուն ապագայ ունենալուն, քանի որ անիկա իր փոքրութենէն իսկ պատրաստուած պիտի ըլլայ լարուած պահելու իր բովանդակ ունն ու կորովը՝ օգտագործելու համար դիպող վայրկեանը, իսկ այդ՝ օգտակար ըլլալէն զատ ունի հաճելին ալ, որովհետեւ, երբ մանուկը իր այդ տարիքին գրաւչութեան հետ կը միացնէ յղացումին անակի կալները, նա արդէն առինքնամ կ'ըլլայ իր շրջապատը, որը երթալով կ'ընդլայնի, ու այդ ընդլայնումը մանուկին ետ գոհացնելէն զատ պատրաստութիւն մը և գրամագլուխ մըն է միաժամ անակ:

Այս յօդուածիս ալ հերոսը Եղիշէն է, որուն յետագայ կարուկ կարգադրութիւնը գրաւական մըն էր թէ իր մէջը կար դատողութեան և արաւարանութեան զօրաւոր ոյժ մը որ այնչափ գրական կերպով կը յայտնուէր իր 14 տարիքին մէջը:

Թաղին բնակիչներէն Ա. . . եան երկու եղբայրները ձմեռը զրկուեցան իրենց անասուններէն և այդ պատճառաւ ալ երկու բարդ խոտ (մէկ բարդը 30 խորձէ է) աւելցաւ որ պիտի ծախէին:

Եղբայրները օրինակ ըլլալու շափ սիրով

էին իրարու հետ, ասոր պատճառներէն մին ալ սա էր որ իրարու տուած որոշումները կը յարգէին առանց այլ եւ այլի, այնպէս որ մէկը միւսին ըսելու բան չէր ունենար:

Չար զուգադիպութեամբ մը, միեւնոյն օրը երբ մեծ եղբայրը խանութին մէջ կը խոստանայ իր ա' երոջը՝ խառը անոր տալ, նոյն ժամուն փոքրն ալ իր աներձագին միեւնոյն խոստումը կ'ընէ թաղին մէջ, մէկը միւսին ըրածէն քոյրովին անաեղեակ, և երկուքն ալ որոշում կուտան որ իրիկուն խառը յանձնեն:

Սոտը արդէն դուրս տեղ մը դրուած ըլլալով, երբ մեծ եղբայրը իրիկուն իր աներոջ հետ կ'երթայ որ յանձնումը կատարէ, ճիշդ նոյն բողէին հոն կը հասնի նաև փոքրը իր աներձագին հետ: Հասկնալի է որ հոն լեզուները բաժնուեցան. «Իմ խոսքս պիտի ըլլայ, ես մեծ եմ», «Ես խոսքս ես չ'ամ առներ» կ'ըսէր պղտիկը որոնց իւրաքանչիւրին ուժ կուտային շահագրգռուողներն ալ, հոն կը հաւաքուին նաև մի քանի գրագիներ եւ, ու այն ժամանակ երբ գործը մեծ անախորժութեան պիտի յանդէր, վրայ կը հասնի Եղիշէն, որ ճամբան գնացած ժամանակ տեսած էր հաւաքուած մարդերը, կը հետաքրքրուի հասկնալու թէ ինչու է այդ հաւաքոյթը:

Եղիշէն տեղեկանալով գործին անմիջապէս կը միջամտէ դառնալով փոքրին,

— Բու խոսքդ չըպիտի ըլլայ, կ'ըսէ:

Յետոյ մեծին՝

— Բու կա'մքդ ալ պիտի չըլլայ:

Երկու եղբայրներն ալ միաժամանակ կը հարցնեն ,

— Հապա որո՞ւ կամքը պիտի ըլլայ :

— Աստուծո՛յ , կը պատասխանէ Եղիշէն :

— Է՛ , մենք ինչպէ՞ս պիտի հասկնանք Աստուծոյ կամքը :

— Աստուած , գիշերը , երբ երկուքնիդ ալ երազի մէջ էք , իր կամքը պիտի յայտնէ ձեզի , աէ հիմա ցրուեցէք :

Եղիշէին մտիկ չ'ընել , կարեւորութիւն չը տայր շատ հեշտ ըսն էր . 14 տարեկան տղայ մը չէ՞ր միթէ , բայց անոնք ստիպուած էին ենթարկուիլ անոր որոշումին նախ որ երկու եղբայրներն ալ կը զգային թէ իրարու հանդէպ շատ գէշ վիճակի մը մէջ պիտի գըտնուէին եթէ Եղիշէի որոշումը չըզար փրկել զիրենք , այդ ճակատագրական վայրկեանը հեռացնելով քանի մը ժամուան համար նոյն իսկ , որովհետեւ կրնային կողմերը տեղի չը տալ , ու ահա կռիւր պիտի սկսէր , որուն պիտի յաջորդէր բաժանում , տան ու գործին քայքայում , եյն , և երկրորդ որ Եղիշէին ետեւը կար « Հե տեւակ » խումբը և ի պահանջել հարկին՝ մեծ խումբը , որուն դէմ կանգնիլը մտքերնէն անգամ չէին անցունէր :

Կէս գիշեր չեղած յանկարծ ձայն մը բարձրացաւ . « Ա . . . ենց խոտը կայրի կը պօսան :

Արթնցողներս կը վազենք հրդեհին քով . « Հետեւակը չըջապատած է այրող խոտը :

« Ո՛չ մէկը կը մօտենայ հրդեհին . Աստուած հրամայած է ու պիտի այրի մինչև վերջ » կը պատգամէ եղիշէն , և բոլորէն առաջ երկու եղբայրներ զինաթափ կ'ըլլան : Ոչ մէկ շարժում խոտը փրկելու համար , ու ահա կէս ժամուան մէջ ամէն ինչ կատարեալ էր ու եղբայրները քանի մը ժամ առաջ իրարու հանդէպ ունեցած տգեղ վարձուքէն ամօթահար , գլխիկօր կը մտնեն իրենց տունը , ետեւին թողելով ափ մը մոխիր միայն :

Առանց Եղիշէի « սսուսածայիկ կամփիկ » , կռիւր անխուսափելի էր , որուն պիտի յաջորդէր դատ , բաժանում և փճացում , ու ողջ հացը պիտի կիսուէր , կոտորակուէր ու այն ոյժը որ միութեան մէջն է , այն արժէքը որ ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ , մասնիկեւորու պիտի վերածուէր , տկարանար , նիհարանար և կորսնցնէր իր թէ՛ բարոյական և թէ՛ նիւթական կշիռը :

« Աստուծոյ կամքը » Եղիշէն փրկեց այդ բոլորը :

ՍԿՈՒՏԸ ԱՆՍՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳԷՊ

Այս թիւով կ'սկսինք հրատարակել Սկաուտին անասուններու հանդէպ ունեցած պարտականութիւնները , գրուած՝ Գնդապետ Անասնարոյժ Տօքթ . Մինաս պէյ) , Յարգելի Տօքթէօնը մեր խնդրանքին վրայ մասնաւոր խնամքով պատրաստած է սոյն գրութիւններու շարքը պարզապէս օգտակար ըլլալու համար մեր պատանի սերունդին որոն համար մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք : Ծ . Խ .

Մարդոց պարտականութիւնը կենդանիներու հանդէպ

Ս .

Ամէն ոք , մեծ և փոքր , հարուստ և աղքատ , պարտականութիւններ ունինք կատարելիք : Սոյն պարտականութիւնները կամ մասնաւոր կամ ընդհանրական են :

Մասնաւոր են այն պարտականութիւնները որ իւրաքանչիւր անձի կը պատկանին իր տարիքին , վիճակին և արուեստին համեմատ :

Ընդհանրական պարտականութիւններու կը վերաբերին Աստուծոյ , ծնողքի , հայրենիքի , ընկերոջ , նոյն ինքն մեզ՝ և կենդանիներու հանդէպ մեր ունեցած պարտականութիւնները :

Սոյն վեց տեսակ պարտականութիւններէն (որոնց ծանօթութիւնը թէ մարդկային ընկերութեան շահուն և թէ նոյնինքն մեր երջանկութեան համար կարեւոր է) առաջին հինգը սորված ենք շատ մը ընթերցանութեան լազրքերէ :

Ընդհակառակը կենդանիներու համար մեր ունեցած պարտականութիւններուն վրայ խօսուած չէ դասական գրքերու մէջ :

Սոյն պարտականութիւնները անչա՛հ և ստորին պէտք չէ նկատուին , վասնզի ինչպէս կ'ըսէ առաժը ան որ porsokն եւ շարուքեալք կը վարուի զկենդանիներու հետ , բիրտ եւ շար կ'ըլլայ նաեւ իր նմաններուն հետ :

Եւրոպայի մէջ կայ կենդանեաց պաշտպան ընկերութիւն» որ դժբաղդարար մօտ գտած չէ մեր երկիրը :

Շատ անգամ մեր ճամբուն վրայ կը պատահինք այնպիսի բիրտ և շար մարդոց , որ իրենց հաց տուող և իրենց համար շարաշար աշխատող անխօս և անտրտուն կենդանիները կը խոչտանգեն և մեր գութը կը շարժեն :

Հապա ի՞նչ ըսել այն անխիղճ որսորդն

Իզմիրի հայ և յոյն սկաւտները որսերու ի նպաստ քօքարտ բաժնելէ վերջ:

րուն որ երկրագործութեան մեծ օգուտ ընծա-
յող փոքր թռչնիկները կ'ոչնչացնեն:

Դարձեալ կը կրկնեմ թէ կենդանիներու
հաւետ մեր ունեցած պարսկականութիւնը սնչան
եւ usnrիկ մի կկսիսի:

Կենդանիներու պաշտպանութեան օրէնք

* Աստուած ստեղծեց անասունները մարդէն առաջ:
և զանոնք ստեղծեց մարդուն համար:

* Կենդանիները կրնան ապրիլ երկրիս վտայ առանց
մարդուն օգնութեան, մինչդեռ մարդը չը կրնար ապ
րիլ առանց կենդանիներու:

* Արդ կենդանիները մարդուն անհրաժեշտ և ան-
տրտունջ ծառաներն են:

* Մարդը, ընդհակառակը, անոնց գերազան տէրն
է. բայց պէտք է ըլլայ խնամտ և երաստագէտ. նե
րկի չէ իր գորութիւնը և կենդանիներու վրայ ունե-
ցած գերազանցութիւնը չարաչար գործածել:

* Մարդ կենդանիներու վրայ ունեցած սոյն բա-
ցարձակ իշխանութիւնը պէտք է գործ դնել բանավա-
րութեամբ և ուղղամտութեամբ, արգարութեամբ և
մարդկութեան պատշաճ սկզբունքով:

* Ոչ ոք պէտք է տարակուսիթ մարդ չունի կա-
տարելիք պարտականութիւններ կենդանիներու հան-
դէպ: Ոչն ճշմարտութիւնը կը սորվինք թէ նոր, թէ
հին, թէ մարդկային և թէ Աստուածային օրէնքով:

(Շարունակելի)

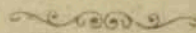
ՏԲ. ՄԻՆԱՍ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

Անասնաբոյժ գնդապետ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

ՊՕՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Վիպակ)

Բ.

Սակայն խիստ շահագոգուած եմ գիտ-
նալու թէ՛ ինչպէս վերջացաւ ձեր այսօրուան
միտքեր: Թէ և շարքանիայի քանակէն անոր յա-
ջողութիւնը կը գուշակեմ...

Այո՛ շարքանիան իր ծննդավայրին մէջ ա-
ւելի պատուական կ'ըլլայ պատասխանեց մեր
չօփէօրը ու սկսաւ պատմել թէ՛ ինչպէ՛ս ճամ-
բորդած էին նոյն քուկնով՝ որուն մէջ կը գրտ-
նուէին պատերազմական ճակատ մեկնող երկու
ականաւոր գորպայեաներ, որոնց մօտ գտնուած
կարեւոր փրակ մը գտնուելը շատոնց իմացած
էին իրենց գաղանի գործակալութեան անթել
հետազոյրի միջոցաւ, և թէ՛ ինչպէ՛ս հեղցուցիչ
կազով թունաւորելէ վերջ ընդօրինակած էին
այդ զինուորական փրակը և յետոյ իբր աւելի
վստահելի միջոց: Ժրարի ձեռով այդ քարա-
հանքի ժայռերուն մէջ նետած էին իմացնելով
մեր հնախոյզին որ իր սե գործով մօտակայ
քաղաքը կը մնար: Յետոյ պահ մը երեք հե-
րոսները ուսումնասիրելով իրենց պատերազմա-
կան աւարները խորհրդակցեցան վաղուան
գործի մասին և բոլոր թուզթերը զետեղելով

Գահիրէի (Եգիպտոս) սկասա-խորագետները ճաշի վրայ

պայուսակին մէջ որոշեցին կէս գիւրէն առաջ մեկնիլ պանդոկէն:

Ռօպէրդ, սոսկումով, զայրութով վրէժով ձև անձկութեամբ ու կնդրեց այս ամէնը սակայն անզօր զգաց յարձակելու երեք յովազներու վրայ որոնք արիւնով կը անանէին և եկած էին ձրի կերպով կերակրուելու իրենց սունը ու սպասեց յաջող ելքի մը: Առանձնացաւ ննջասենեակը և լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցաւ հիւրերու ամենաջնջին շարժումներուն: Կ'ըզգար թէ՛ մեծ վտանք մը կար հայրենիքին համար, սրտամորմոք ու դառն ժամեր անցուց, բայց ինքն ալ իր կարգին կը խորհէր իր ընկիւններուն մասին: Ի՞նչակ էր և ուրիշ ելք մը չ'ունէր բացի վստահելէ իր անձին: Այսպէս երկար ատեն կը խոկար երբ կէս գիշերուան խոր լուսնի մէջ աղմուկ մը զգացուց զաւաղիրներու փախուստը որոնք ամենավտան միջոց ընտրած էին ըստ իրենց ազնուապետական! սովորութեան դռնէն գալ և պատուհանէն մեկնիլ:

Ռօպէրդ չ'ուշացաւ և ակնթարթի մը մէջ իր հեծելանիւով ճամբայ ինկաւ: Եւ այնքան ծանօթ էր իր ծննդավայրի դիրքերուն որքան իրենց տան չորս անկիւններուն, և մացառնե-րուն մէջէն սողալով դժուարութեամբ դնաց պահուրտի այն խճուղիի մօտերը ուրկէ միայն վստահաբար պիտի անցնէր օթոմոպիլը և իրապէս շատ շանցած երեցան դաւաղիրները Ռօպէրթի ուրախութիւնը չափ ու սահման չունէր, կրկնակի այն պատճառներով որ՝ իսկապէս ծանօթ պայուսակը որ գողոնները իր մէջ կը կրէր, հաստատուած էր օթոմոպիլի ետեւի կողմը: Հազիւ իր մօտէն կ'անցնէին երբ Ռօպէրդ

նշանաւոր սիկիւսդի մը պէս մէկ ուսումով իր դարանէն դուրս խոյանալով բռնեց օրօին ետեւէ. աննշմար կերպով ու առանց վայրկեան մը կորսուցնելու իր սուր դանակով պատուեց պայուսակը ու անկէ բոլոր ծանօթ կարեւոր թուղթերը լեցուց իր տոպրակին մէջ որ ուսէն կախուած ունէր: Իր հեծելանիւին հետ խելակորուս ուսում մը գործեց ու գետին փռուեցաւ, բայց պարզ էր որ՝ ան այդ փորձը ըրաւ թշնամիէն չը նշմարուելու ապահովութեան համար և յաջողեցաւ... Անձկութեան վայրկեաններ զգետնեցին զինք, իսկապէս շատ վտանգաւոր էր իր դրութիւնը, եթէ արիւնարբու յովազները զինք նշմարէին, վերջացած էր ամէն ինչ, և առանց բռնի մը իսկ շուարելու հեծելանիւով սուրաց հակառակ ուղղութեամբ: Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր օրօմոպիլը խճուղիէն բաժնուելով քանի՛ր քայլ առած խրեցաւ լպրճուն ցեխի մը մէջ: Աշխատութեան միջոցին զարմանքով նշմարեցին պայուսակին վիճակը և իրենց ուժերը կրկնապատկելով երբ վերջացուցին տեսան պատանի սկաուտը որ արդէն բաւական հեռացած էր իլ ենցմէ և ըմբռնելով վտանգի մեծութիւնը ետ դարձան պահ մը շուարելով և առանց բառ մը իսկ փոխանակելու հետեւեցան տղուն, վայրկեանի մը կորուստը գուցէ իրենց կեանքը արժէր առանց նկատի առնելու նիւթական անբաւ շահերու կորուստը... և աճապարեցին հասնիլ... դեռ շատ հեռու էին փրկարար վայրէն, և եթէ իմացուէր իրենց գաղտնիքը կորսուած էին միանգամ ընդմիշտ զրկուելով սպանիական դղեակներէն:

Ռօպէրդ առանց ակնարկը ետին դարձնելու զգաց թէ՛ արդէն թշնամիին կը մօտենայ և

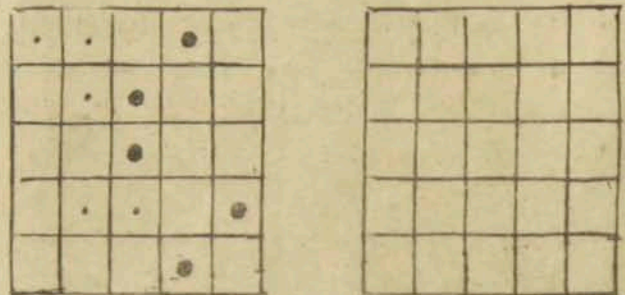

ՍԿԱՆՈՒՑԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒՄ

Ինչպես անցնել անգամ քսած հիմք, այս թիւով պիտի օսանք «Le livre de l'Eclaircur», գրքին ֆաղուած սֆառուական խաղեր:

ՇՈՒՑ ՏԵՍԵՆԵԼՈՒ ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ

Առէք երկու քառակուսի խաւարարուէ տասնուսուներ 30 սանդիմէթը կողմով եւ քաժնեցէք իւրաքանչիւրը 25 քառակուսիներու: Առէք նաեւ տասը հատ կաղին եւ տասը հատ կուպիճ (չախըլ թաշի): Իւրաքանչիւր խաղացող կ'առնէ 1 քառակուսի մը եւ 5ական կաղին եւ կուպիճ: Երկուքէն մէկը իր ուզածին պէս կը շարէ իր

●●●●●.....

քարերը քառակուսիներուն մէջ եւ դիմացինին կը ցուցնէ 5 երկվայրկեանի չափ (ժամացոյցի քացակայու. թեան պարագային կրնաք քաղկերակին չափով մինչև 5 համրել) ու յետոյ կը զոցէ զայն վերադրուով մը կամ ուրիշ բանով մը:

Հակառակորդը պարտաւոր է 5 երկվայրկեան դիտելէ ետք, իր խաւարարին վրայ շարել միշտ նոյն մեւով ինչպէս որ տեսած էք: Իւրաքանչիւր սխալ երեն կորսնցնել կուտայ մէկ նիշ, եւ այսպէս փոխադարձաբար:

ՆՍՊԱՍՏԱԿԸ (Հեռուէն ճանելու վարժարիւն)

Առէք խաւարարուի երկու կտորներ 25 սանդիմէթը կողմով եւ զծեցէք երկուքին վրայ ալ նոյն մեւով նապատակի մը շքագիծը: քսան հատ կլոր թուղթ կտրեցէք (պայմանաւ որ թուղթը ըլլայ սեւ կամ զոց կապոյտ) 15 մէթը տրամագծով: Խաղացողներէն մին զքն դասելով մը կամ որ եւ է, ուրիշ բանով կը փակցնէ նապատակին այլեւայլ մասերուն վրայ իր ուզած կերպով, մինչդեռ միւսը 100 մէթրի չափ հեռացած կ'ըլլայ: Առաջինը կը ցուցնէ իր խաւարարոր երկրորդը կը մօտենայ մինչև որ աղէկ մը, յառակ կերպով նշմարէ դիմացի նապատակին վրայ փակցուած թուղթերը եւ կը ջանայ իրենին վրայ նոյն կերպով տեղաւորել: Եթէ 75 մէթր հեռաւորութեան վրայ կրցաւ միշտ յաջողի կը նշանակէ թէ առողջ աչքեր ունի: Իսկ եթէ 70 մէթրի վրայ ըլլայ միջակ է տեսողական զորութիւնը: անկէ սաղին տկար կը սեպուի:

(Շարունակելի) Թարգմ. Լ. Մէնձիճեան
Նոր Դպրոց, 6 խմբակ թիւ 1

ըմբռնելով վերահաս դժբաղդութիւնը որոշեց ինքզինք գետակը նետել: Կորսուելով առ յաւելաւ իր զաղանիքներուն հետ այդ պէտով սատարարելով հայրենիքի գափին, նուիրարեցելով իր կեանքը: Դաւաղիրները զգալապէս մօտեցած էին արդէն եւ վտան էին իրենց յաղթանակին բայց պատանի սկաուտը մէկդի նետելով իր հեծելանիւր սկաու խելայեղօրէն վազել գէպի գետափը: Բնական է թշնամիին համար ուրիշ միջոց չը մնաց եթէ ոչ: հետեւիլ անձնապէս եւ ողջ կամ մեռած բռնել: սակայն անոնք չարաչար սխալած էին որովհետեւ իրապէս չէին ճանչնար, ըմբռնել սկաուտի կամքն ու անձնագոհութիւնը, անոր հօգոյն բարձրութիւնն ու ազգասիրական զգացումները: Ռօպէրդ երբ կը պատրաստուէր իր մտադրութիւնը իրագործելու յանկարծ վատ թշնամու գնդակը սուրաց ու վիրաւորեց դինք: խելակորոյս ու գերմարդկային ճիշ մը թուաւ իր պատանի անմեղունակ սրահն, չէր խորհէր թնաւ մարդկային այդ քան ստորնութիւն, ժայռին վրայ էր այդ միջոցին եւ վարը անդունդը դիւային քրքիշներով կը ժպտեր բայց ան այդ սոսկալի վայրկեանին իսկ չը մտայաւ ճարպիկ լուրորդի շարժում մը բնել պահելով իր գերակշիռ պազսրիւնութիւնը ու գրկնդխառնուեցաւ մահու անսխալներուն հետ: Լրտեսները յուսախափ եւս դարձան այս անգամ վստահեաով իրենց ըմբռնումին վրայ: Ե որոշեցին շուտով արտօրալ մօտակայ դաշտը ուր միայն կ'սպասէր իրենց ազատութիւնը:

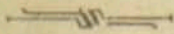
Շարունակելի ԽՈՍՐՈՎ, ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՍԿԱՆՈՒՑԱԿԱՆ ԶՈՒՍՐՃԱԼԻԹ

- Մայրը. — Ինչո՞ւ մտքերդ թաց են
- Նորբնծայ սկաուս. — Ի՞նչն մէջ ինկայ
- Մայրը. — Իայց հագուստներդ չոր են,
- Նորբնծայ. — Այո, հանեցի վախնալով որ չթրջուին!
- Ասուցիչ. — Ախտի մը մէջ 12 ոչխար ունիտ մէկը գուրս ելլէ, քանի՞ հատ կը մնայ տխուրին մէջ:
- Ակաուս. — (Որ սպարակի մէջ աշխատած էք) Բընաւ չը մնար:
- Ասուցիչ. — Յովհաննէս դուն լաւ գիտեալ թէ 11 հատ կը մնայ:
- Ակաուս. — Ներեցէք պարոն, դուք արիթմէթիք կրնաք դիտնալ, բայց ոչխարին իրարու հետեւելու բընաւորութիւնը չէք գիտեր:

ՀԱՅ ՍԿԱՌԻՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նախնական ու անմիջական դարձանքերու
ճանօրութիւններ

•

8. Խայթումսներ եւ խածումսներ. ճանճերու խայթումսքներուն վրայ այբոյ և կամ գոյնէի ջուր (օսրօջօներ) քսելու է: Լեռնոց խայթումսքը պղտիկ կարճութիւն մը միայն կը ձգէ և շատ շուտ ալ կ'աճցնի: Բայց մեղուններուն, իշամեղուններուն և պիծակներուն խայթումսքները աւելի ցաւ կը պատճառեն, որովհետև շատ անգամ այս միջատներուն խայթոցները վէրքին մէջը կը մնայ: Այս տեսակ պարագայի մը, աշխատելու էք խայթոցը վէրքին մէջէն հանել ասեղով մը, բայց ասեղը վէրքին զպցնելէ առաջ ասիտ ֆիւնիքի մէջ թափելու էք, որովհետև ասիտ ֆիւնիքի թէ՛ ասեղին վրայի միգրոպները կը մեղցնէ և թէ՛ մեղունին բացած վէրքը շուտ մը կը գոցէ:

Կան ճանճեր որոնք ոչխարին, կովուն ու գոմէշին մորթի կը սիրեն և ախտանքուն մէջ շատ կ'ըլլան. ասոնց խայթումսքը վտանգաւոր է: Եթէ ասանկ ճանճի մը խայթումսքին հանդիպիք, անմիջապէս գամ մը (չունեցած ատեն նիզ մետաղի կտոր մը) լու մը տաքցնելու էք. մինչև որ ծայրը կարմրի և խայթումսքին ասեղը այս կարմրեցած քամով այրելու էք. որպէս զի միգրոպները մեռնին:

Կարիճներուն խայթումսքը աւելի վտանգաւոր է: Կարիճին, ինչպէս նաև միւս թունաւոր կենդանիներու խայթումսքները հիմա այնչափ վտանգաւոր չեն, որովհետև թունաւոր խայթումսքներու զէմ պատուաստ մը գտնուած է հիմա: Այս պատուաստը զիտէն ընելու է և խայթուելէն վերջ՝ կարելի եղածին չափ շուտ:

Բայց երբոր այս պատուաստը չունենաք, հետեւեալ միջոցները գործադրելու է. 1. Վէրքին վրայի կողմէն ուժով մը կապել. 2. Հականխուած գմելիով մը վէրքը մեծցնել (վէրքին վրայ սուր զմելիով մը խաշ մը գծելու է). 3. Վերքին քովերէն լաւ մը սեղմել, մինչև որ արիւն ելլէ. 4. Վէրքը լաւ մը և երկարօրէն արիւն ելլէ. 5. Վէրքը լուալ, հականխական դեղով մը. 6. Վէրքը լիցնել բոժոճակաւնաք սը բօքսաի մէջ թափելու կազով մը, վրան բումպակի կտոր մը խրած կազով մը, վրան բումպակի կտոր մը գնելով, լաւ մը կապել. և ասոնք ընելէ վերջ բժիշկին լուր տալ:

Նոյն բանը ընելու է օձերու խայթումսքներուն համար: Հականխական դեղեր չունեցած ատեն նիզ, տաքցած գամով վէրքը այրելով գոհանալու էք. մինչև որ բժիշկը հասնի:

Շուններու խածումսքներն ալ վտանգաւոր են, երբոր կատաղած շուն մը ըլլայ խածնողը:

Կատաղութիւնը սոսկայի հիւանդութիւն մըն է որ ընդհանրապէս շունները կը տարածեն, որիչ մը խածնելով: Կատաղած շունը կոյրզկուրայն կը վազէ, պոջը երկու ստքերուն մէջ առած, սովէն բան կ'ուտէ և ականջները վարձուած կ'ըլլան: Կատաղութեան դէմ նշանաւոր գիտուն Բասթէօր շիճուկ մը գտած է, որ մարմնոյն մէջ ներարկելով, կատաղութեան առաջը կ'առնէ: Մինչև այս շիճուկին գտնուիլը, կատաղութեան բռնուողները չէին կրնար ազատ թիլ: Ամէն երկրի մէջ հիմնուած են Բասթէօրեան հաստատութիւններ, ուր կատաղութենէ բռնուողները կը դարձանուին:

9. Կրնախ. — Մեր մարմնոյն մէջ շատ մը կարծր մասեր կը գտնուին. ասոնք մեր ոսկորներն են. ոսկորներուն ամբողջութեանը կրնախ կ'ըսենք:

Մեր մարմնոյն զլիսա որ ոսկորները հետեւեալներն են. զլիսուր ոսկորները, որոնք ուղեղը պաշտպանելու համար կարծր սուփ մը կը կազմեն (գանկ). ղեւիլի ոսկորները, վարէն և վերէն ծնօտները. կրծոսկրը՝ առջեւնիս, ողնաշարը՝ կանակնիս, որ ողնակր ըսուած օղակաձև ոսկորներու շարք մըն է: Մէկ ծայրը ողնաշարին և միւս ծայրն ալ կրծոսկրին վրայ հաստատուած են. կողոսկրները, որոնք 12 զոյգ են. ասոնք կործքի վանդակը կը կազմեն. այս վանդակին մէջն են թոքերն ու սիրտը: Ուսը կազմուած է ու ոսկրէն և անրակէն: Բազուկը կազմուած է բազկոսկրէն: Ծղին երկու ոսկոր ունի. ծղոսկր և ճամանչակր. կան դաստակի և մասններու ոսկորները:

Վարի անդամները չորս մաս ունին. զիս, բարձ, սրակի և ոսք:

Զիսը երեք գոգաձև ոսկորներէ կազմուած է: Բարձը կազմուած է բարձոսկրէն: Սուրնքը երկու ոսկոր ունի. սրկոսկր և խոչակոսկր: Ոտքը կազմուած է կրակի, կերակի և մասններու ոսկորներէ:

10. Գնչուձն, ոսկրախախտում եւ ոսկրաքակտում. — Երբ վար ինչանք և կամ գորտուր հարուածներ ընդունինք, երեք տեսակ արկած կրնայ պատահիլ. գելու մն, ոսկրախախտում և ոսկրաքակտում:

Գեղումը (entorse) անկում է մը առաջ կու գայ, որ ընդհանրապէս ձեռքի կամ ոտքի կը պատահի: Օրինակի համար, խաղի ժամանակ երբոր ձեռքի վրայ ուժով մը իյնանք, ցաւ մը կը զգանք, ցաւած մասը կը սկսի հետզհետէ ուռիլ: անմիջական դարմանումը անշարժութիւնն է. շփումն ալ օգտակար է: Եթէ անկումը աւելի զօրաւոր ըլլայ, ուսած տեղին տակ ջուր կամ արիւն կը ժողվուի. ասոր ալ դարմանը վերջին ծայր անշարժութիւնն է, մինչև որ վիրաբոյժը հասնի:

Արկածի մը հետեւանքով, ոսկորի մը տեղէն ելլելուն ոսկրախախտում (luxation) կ'ըսենք, որ, եթէ ուսին ուժով մը զարնուի, բաղկոսկրը տեղէն կ'ելլէ:

Ոսկրախախտումին դարմանն է, խախտած ոսկորը իր տեղը տեղաւորել: Երբոր այս տեսակ արկածի մը պատահիք, բնաւ փորձելու չէք ոսկորը տեղաւորել. ասով արկածեալին աւելորդ ցաւեր պատճառած պիտի ըլլաք: Ձեր պարտականութիւնն է ոսկրախախտում անդամը անշարժ դիրքի մը մէջ պահել, մինչև որ բժիշկը հասնի, որ, եթէ ոսկրախախտումը վերին անդամներէն է, թեւակալով (écharpe) մը անշարժ պահելու է զայն:

Երբ մեր մէկ ոսկորը կտորի, ոսկրաքնկում (fracture) կ'ըսենք: Ոսկորը կը կտորի, երբոր ան մը ուժով մը անար զարնուի, և կամ երբոր բարձր տեղէ մը վար իյնանք, կամ երբոր խոքի մը անիւները մարմնոյն մէկ մասին վրայն անցնին, և կամ երբոր պայթուցիկի մը ընդակը ոսկորին հանդիպի:

Շատ մը տեսակ ոսկրաքնկումներ կան. երբոր ոսկորը միայն մէջտեղէն կտորի և երկու կտոր բաժնուի ասոր պարզ ոսկրաքնկում կ'ըսենք. իսկ երբ որ ոսկորը շատ մը տեղերէն կտորտի, ասոր քաղաքեալ ոսկրաքնկում կ'ըսենք:

Ոսկրաքնկումի ատեն արկածեալը սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ, կտորած մասը կ'ուռնայ ու ըր սեւնայ:

Ոսկորի մը կտորած ըլլալուն վստահ ըլլաու համար, հետեւեալ նշաններուն ուշադրութիւն ընելու էք, որ, եթէ բաղկոսկրը կտորած է, 1. Թեւը անկանոն շարժումներ կ'ունենայ, 2. կտորած թեւը միւս թեւէն աւելի կը կարնայ, 3. Եթէ բաղադրեալ ոսկրաքնկում մը ըլլայ, կտորած ոսկորներուն ձայնը կը լսուի:

Ոսկրաքնկումի մը պարագային, ձեր պարտականութիւնն է, նախ բժիշկի մը լուր զրկել, երկրորդ, կտորած ոսկորը կատարեալ անշարժութեան մէջ պահել, մինչև որ բժիշկը հասնի:

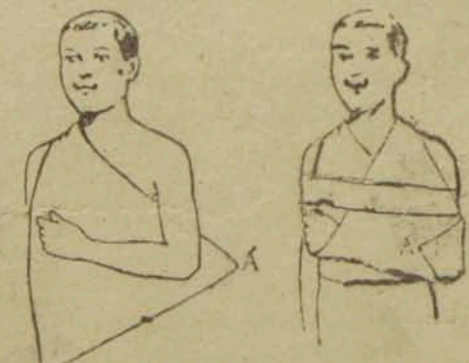
շարժութեան մէջ պահել, մինչև որ բժիշկը հասնի:

Ոսկրաքնկումի ատեն, արկածեալը սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ, որովհետև կտորած ոսկորը միտին մէջ կը մխրճուի: Այս ցաւերը մեղմացնելու համար, կտորած ոսկորը պէտք է իր բնական վիճակին մէջ դնել, կտորած մասին երկու ծայրերէն թեթեւ մը քաշելով, որպէս զի կտորած ոսկորին երկու ծայրերը իրարու վրայ չելլան: Յետոյ, կտորած մասին շորս կողմը տափակ փայտի կտորներ դնելով, ամէնը մէկ վիրակապով մը կը կապենք:

Երբ որ կտորած ոսկորը մորթը ծակած ու վէրք մը յառաջ բերած ըլլայ, պէտք է նախ վէրքը մաքրել ու դարմանել, արիւնահոսութիւնը դադարեցնել, ու վերջը վէրքը ծածկել, վիրադարմանումին նիւթերով: Քայց ոսկրաքնկումի տախտակները դնելէ վերջ վիրակապելու է:

Բոլոր այս դարմանումները արկածին վայրը պէտք է ընել, և կտորած ոսկորը անշարժ վիճակի մը մէջ դնելէ վերջ արկածեալը փոխադրելու է, եթէ կարելիութիւն ըլլայ հոն բժիշկին սպասելու:

Անրակի ոսկրաքնկումն մը պարագային, արկածեալ ուսը առողջ ուսէն աւելի վար իջած կ'ըլլայ և դէպի առջև հակած. հիւանդը չը կրնար թեւը բայ ձրացնել, և սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ: Ցաւը մեղմացնելու, այսինքն կտորած ոսկորը անշարժ վիճակի մէջ դնելու համար խոշոր թեւակալ մը առնելու է, քիչ մը աւելի քաշելով, որպէս զի ուսը բարձրանայ, յետոյ թեւը մարմինին փակցնելու է, խոշոր ու լայն վիրակապով մը կապելով (պատկեր 9 և 10):

Պատկեր 9 և 10

Բաղկոսկրին ոսկրաքնկումն պարագային, մէկը պէտք է արկածեալին ետեւը անցնի, և ուսը լաւ մը բռնէ, մէկ ձեռքը ետեւէն և միւս

Գնդուկ (entorse) անկում է մը առաջ կու գայ, որ ընդհանրապէս ձեռքի կամ ոտքի կը պատահի: Օրինակի համար, խաղի ժամանակ երբոր ձեռքի վրայ ուժով մը իյնանք, ցաւ մը կը զգանք. ցաւած մասը կը սկսի հետզհետէ ուռի. անմիջական դարմանումը անշարժութիւնն է. շփումն ալ օգտակար է: Եթէ անկումը աւելի զօրաւոր ըլլայ, ուսած տեղին ասկ ջուր կամ արիւն կը ժողվուի. ասոր ալ դարմանը վերջին ծայր անշարժութիւնն է, մինչև որ վիրաբոյժը հասնի:

Արկածի մը հետեւանքով, ոսկորի մը տեղէն ելլելուն ոսկորախախտում (luxation) կ'ըսենք, որ, եթէ ուսին ուժով մը զարնուի, բաղկոսկրը տեղէն կ'ելլէ:

Ոսկրախախտումին դարմանն է, խախտած ոսկորը իր տեղը տեղաւորել: Երբոր այս տեսակ արկածի մը պատահիք, բնաւ փորձելու չէք ոսկորը տեղաւորել. ասով արկածեալին աւելորդ ցաւեր պատճառած պիտի ըլլաք: Չեր պարտականութիւնն է ոսկրախախտում անգամը անշարժ զիրքի մը մէջ պահել, մինչև որ բժիշկը հասնի, որ, եթէ ոսկրախախտումը վերին անդամներէն է, թեւակալով (écharpe) մը անշարժ պահելու է զայն:

Երբ մեր մէկ ոսկորը կտրի, ոսկրաքեղում (fracture) կ'ըսենք: Ոսկորը կը կտրի, երբոր ասն մը ուժով մը անար զարնուի, և կամ երբոր բարձր տեղէ մը վար իյնանք, կամ երբոր շառքի մը անհունները մարմնոյն մէկ մասին վրայէն անցնին, և կամ երբոր պայթուցիկի մը բնդակը ոսկորին հանդիպի:

Շատ մը տեսակ ոսկրաքեղումներ կան. երբոր ոսկորը միայն մէջտեղէն կտրի և երկու մասի բաժնուի ասոր պարզ ոսկրաքեղում կ'ըսենք. իսկ երբ որ ոսկորը շատ մը տեղերէն կտրուի, ասոր բաղադրեալ ոսկրաքեղում կ'ըսենք:

Ոսկրաքեղումի ատեն արկածեալը սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ, կտրած մասը կ'ուռնայ ու կը սեւնայ:

Ոսկորի մը կտրած ըլլալուն վստահ ըլլաու համար, հետեւեալ նշաններուն ուշադրութիւն ընելու էք, որ, եթէ բաղկոսկրը կտրած
1. Թեւը անկանոն շարժումներ կ'ունենայ.
2. Կտրած թեւը միւս թեւէն աւելի կը կարնայ.
3. Եթէ քաղաղրեալ ոսկրաքեղում մը ըլլայ, կտրած ոսկորներուն ձայնը կը լսուի:

Ոսկրաքեղումի մը պարագային, ձեր պարականութիւնն է, նախ բժիշկի մը լուր զրկել, երկրորդ, կտրած ոսկորը կատարեալ ան-

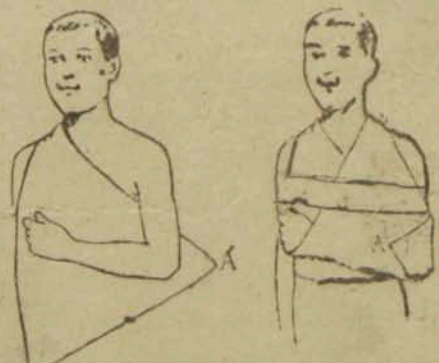
շարժութեան մէջ պահել, մինչև որ բժիշկը հասնի:

Ոսկրաքեղումի ատեն, արկածեալը սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ, որովհետև կտրած ոսկորը միտին մէջ կը մխրճուի: Այս ցաւերը մեղմացնելու համար, կտրած ոսկորը պէտք է իր բնական վիճակին մէջ դնել, կտրած մասին երկու ծայրերէն թեթեւ մը քաշելով, որպէս զի կտրած ոսկորին երկու ծայրերը իրարու վրայ չելլան: Յետոյ, կտրած մասին չորս կողմը տափակ փայտի կտորներ դնելով, ամէնը մէկ վիրակապով մը կը կապենք:

Երբ որ կտրած ոսկորը մորթը ծակած ու վէրք մը յառաջ բերած ըլլայ, պէտք է նախ վէրքը մաքրել ու դարմանել, արիւնահոսութիւնը դադարեցնել, և վերջը վէրքը ծածկել, վիրադարմանումին նիւթերով: Ըայց ոսկրաքեղումի տախտակները դնելէ վերջ վիրակապելու է:

Բոլոր այս դարմանումները արկածին վայրը պէտք է ընել, և կտրած ոսկորը անշարժ վիճակի մը մէջ դնելէ վերջ արկածեալը փոխադրելու է, եթէ կարելիութիւն չըլլայ հոն բժիշկին սպասելու:

Անրակի ոսկրաքեղումն մը պարագային, արկածեալ ուսը առողջ ուսէն աւելի վար իջած կ'ըլլայ և դէպի առջև հակած. հիւանդը չը կրնար թեւը բաւարացնել, և սոսկալի ցաւեր կ'ունենայ: Ցաւը մեղմացնելու, այսինքն կտրած ոսկորը անշարժ վիճակի մէջ դնելու համար խոշոր թեւակալ մը առնելու է, քիչ մը աւելի քաշելով, որպէս զի ուսը բարձրանայ. յետոյ թեւը մարմնին փակցնելու է, խոշոր ու լայն վիրակապով մը կապելով (պատկեր 9 և 10):

Պատկեր 9 և 10

Բազկուսկրին ոսկրաքեղումն պարագային, մէկը պէտք է արկածեալին ետեւը անցնի, և ուսը լաւ մը բռնէ, մէկ ձեռքը ետեւէն և միւս

բական թերթովն է զբաղած և միշտ թարմ աշխոյժով մը կ'աշխատի :

Երկրորդ այցելութեան մը միջոցին, կուտայ շատ շահեկան տեղեկութիւններ նոյն ժամանակի ազգային զանազան անցու դարձերուն մասին, և, ինչ որ զիս առաւելապէս կը շահագրգռէ այդ վայրկեանին, իր օրով կատարուած մարզական շարժումին մասին կը խօսի :

«Արարատեան (ապա միացեալ) ընկերութեան կողմէ զրկուեցայ Վան, վարելու համար վարժագետանոցը — կ'ըսէ. — պատրաստած կրթական ծրագրիս մէջ զրի մարմնամարզը և Հայրիկին եղբորորդի Սորէն Սրիմեանի ղեկավարութեամբ սկսան դասերը : Այս կերպով ընկերութեան Պոլսոյ կեդրոնը, fait accompli մը առջև դրած եղայ — կ'ըսէ ու կը ժպտի — միեւնոյն ատեն իրենց զգացնելով կարող մարմնամարզի ուսուցիչի մը պակասը : Այդ միջոցին Ռուս բանակին հետ Սան Սթէֆանո եկած էին Հայ սպաներ, Ընկերութիւնը անոնցմէ մին՝ Պ. Վրթանէսեանը զրկեց, բայց քանի մը ամիս վերջ ան մեկնեցաւ Կովկաս և իրեն յաջորդեց, Պ. Կարապետ Փիլիպոսեան : Այս վերջնոյն օրովն էր որ մարմնամարզը ինձ զարկ ստացաւ, ո՛չ միայն դպրոցին աշակերտութիւնը, այլ նաև ո՛չ-աշակերտներ, քաղաքին երիտասարդութիւնը խանդավառութեամբ գործի էին փարած, հակառակ gros-bouquetներու քրթմնջիւններուն թէ՛ տղաքը գլխէ ձկը հսնեն, ճամպազութեան կը վարժեցնեն և այլն. իսկ երբ բուրգեր կազմելու կամ նման խաղերու և վարժութիւններու ձեռնարկուեցաւ, անոնք հող կը տեսնէին գողութեան, պատերէ վեր մագլցելու կամ տուներէ ներս մտնելու նախապատրաստութիւններ... Գործիքներով, օգակներով կատարուած մարզանքներէ զատ — գործիքներ օրոնք Պրն. Ս. Սրիմեանի ծրագրիներուն և ցուցմունքներուն վրայ էին շինուած տեղւոյն վրայ իսկ — Կեդրոնական վարժարանին մէջ պարտաւորիչ էր հեծելութիւն և լուղորդութիւն : Ինքը, ուսուցիչը մէկ հատիկ էր Վանայ շրջանին մէջ իբր ճարպիկ ձիաւոր, քիւրտերու և չէրքէզներու մէջ իսկ :

«1913ին երբ Պոլիս գացի — կը շարունակէ Պրն. Փորթոզալեան — տեսայ կատարուած մարզանքները, արդ, բացի Պոյ Սկաուտներէն, ճիացեալ բոլորը կը կատարուէին արդէն մեր դպրոցին մէջ. բուրգեր կազմել, վազել, ցատքել, բայց աւելի գործիքներու վրայ կը կատարուէին մարզանքները և յետոյ տեղական պայմաններուն շարժարդուած :

«Կատարուած այս շարժումը ունեցաւ իր արդիւնքը նորահաս երիտասարդութեան վրայ որը՝ ինչպէս ըսի՝ խանդավառօրէն գործի էր փարած, և երբ ապա կաղժուեցան զինակիր արշաւսխումբեր, անոնց անդամները նախապէս պատրաստուած էին իրենց գործին, կատարուած մարզանքներուն, բացօթեայ խաղերուն շնորհիւ »

Ինչպէս կը տեսնուի, նոր ժամանակներու մէջ սկսուած շարժումը ունեցած է արդէն իր նախընթացը, և մանաւանդ, անհամեմատօրէն դժուարին պայմաններուն տակ, որով այնքան իրաւունք ունի մեր հիացումին : Երանի թէ ժողովրդեան բոլոր խաւերը ամէն տեղ հաւասար խանդավառութեամբ ընդունած ըլլային զայն, այն ատեն առաւելապէս առողջ սերունդով մըն էր որ պիտի սկսէինք հայրենայէն աշխատանքի : Ասոր իբր օրինակ Չէչերու «Սօքոյ»ները տայ կը բաւէ կարծեմ, Չն՝ ժողովուրդը անհունօրէն երախտապարտ է այս մարզական ընկերութեան որ տարիներու ընթացքին մարզեց ու վերաշինեց, վերանորոգեց Չն՝ սերունդը, սզատութեան կայծը միշտ վառ պահելով անոնց մէջ, այժմ կը քաղեն արդէն իրենց աշխատանքին պատուը : Մեր պիտի զգանք մենք այլ այս ճշմարտութիւնը լիովին ու պիտի համախորտինք մէկ նպատակի մը շուրջ :

9 Մարտի 1920

Վ. ԽԱՆՍԱԿՅԱՆ

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԽՍՍՈՒԹԻՒՆԸ

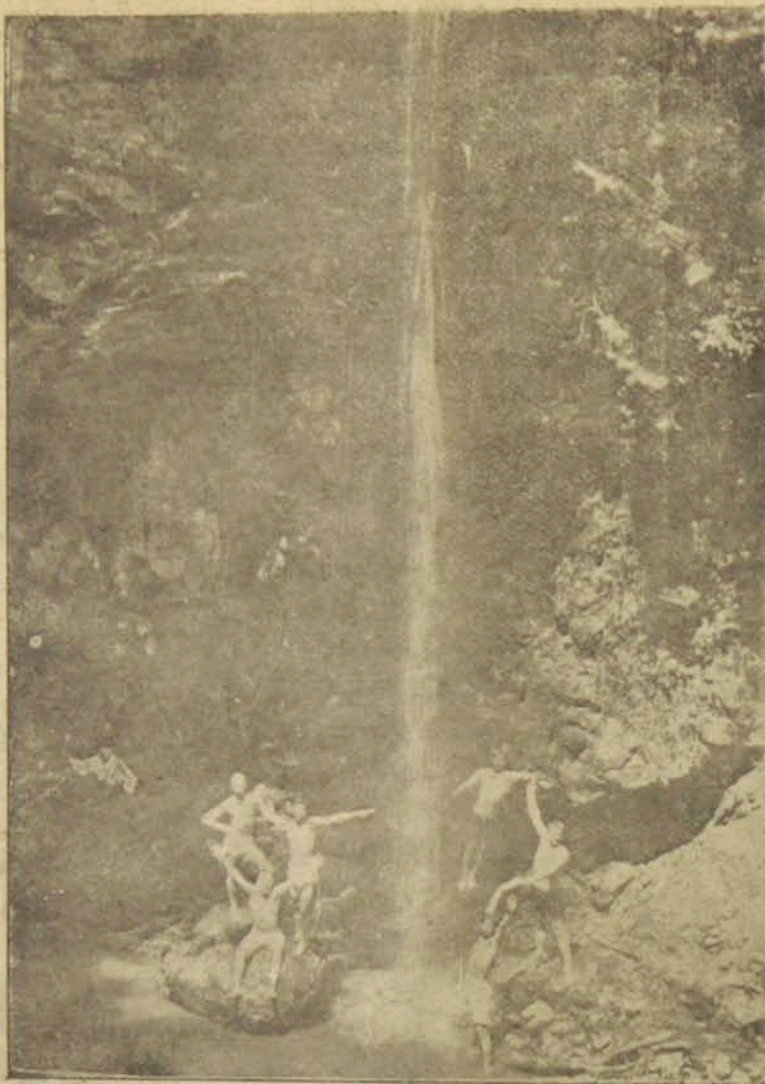
2. ՄԱՐՁԻՆԻ ԲՆԱԽՍՍԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն թիւ 4եկ)

Մենք տեսանք թէ ֆիզիքական ուշիտանքն ինչ երեւոյթներ առաջ կը բերէ այդ աշխատանքը կատարող մկանին մէջ. հիմա պիտի տեսնենք թէ մարզանքն ինչ երեւոյթներ առաջ կը բերէ ընդհանուր գործարանաւորութեան մէջ :

Արդարեւ, յաճախակի կրկնուած ֆիզիքական աշխատանք մը կամ կանոնաւոր կերպով կատարուած մարզանքը կազմական թէ քնախօսական այնպիսի խորունկ, այնպիսի հիմնական փոփոխութիւններ կը մտցնէ ենթակային գործարանաւորութեան մէջ որ իրաւամբ ըսելու ատեւ է թէ մարզիկը բոլորովին տարբեր կազմութիւն և բնախօսութիւն մ'ունի :

Պարտիզակի ճատկան ջուրի մէջ լողանք

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊԻ ԵՏ

Հիմայ որ մարմնակրթանքի շարժումը ըսկըսած է արմատ սնայ ժողովրդի խաւերուն մէջ և ստիպողական պահանջ մը դառնայ նորահաս սերունդին համար. կ'արժէ որ յետագարձ ակնարկ մը նետենք կտրուած ճամբուն վրայ, գրադինք քիչ մ'ալ անցեալով:

Հայ մարմնակրթական շարժումին ծագումը շատ նոր կը թուի ըլլալ առաջին տկնարկով և իրօք, նոր ուղղութեամբ կիրարկուած մարմնամարզը տարաբախտ Բրիտան, Մերձանձօֆ ներու, Յակոբեաններու, Մկրեաններու և նմաններուն ջանքերովն էր որ մուտ գտաւ մեր մէջս սակայն, շարժումը շատ աւելի հին է եղած իրականին մէջ, այս անգամ կ'ուզեմ միայն այդ մասին խօսիլ: Գուցէ այս հատակտոր տե-

ղեկութիւնները կարենան իրր ատաղձ ծառայել. անոնց որունք որ մը պիտի ուզեն հայ մարմնակրթական շարժումին ամբողջական պատմութիւնը գրել իր ծագումէն սկսեալ:

Լսած ըլլալով որ 40 տարիի չափ առաջ, երբ Պոլսոյ մէջ իսկ մահացու մեղք էր մարմնամարզի (այլ անուամբ ճամպազութեան) անունը բերան առնել, Հայաստանի սրտին, Վանայ մէջ, նախ Միացեալ Ընկերութեանց Վարձապետանոցին, ապա նոյն վարձապետանոցի Տնօրէն Պրն. Մկրտիչ Փորթուգալեանի հիմնած կեդրոնական վարժարանին մէջ մարմնակրթանքի դասեր են աւանդուած, և, օգտուելով Պրն. Փորթուգալեանի ներկայութենէն, ուղեցի ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալ իրմէ այդ մասին:

Առաջին այցելութիւն մը անբաւական եղաւ, որովհետեւ երիտասարդ — ծերունին իր սի-

Մենք պիտի տեսնենք յաջորդաբար բնախօսական փոփոխութիւնները թէ՛ ընդհանուր սննդառութեան և թէ՛ զանուզան գործարաններու մէջ :

Ա. Ընդհանուր սննդառութիւն

Մարմինը, ծնած կամ աւելի յղացուած արէն մինչև մեռած վայրկեանը կը ներկայացնէ աշխատանոց մը որու նպատակն է իւր բաղկացուցիչ մասերուն իւրաքանչիւրին և նետեւաբար իւր ամբողջութեան գոյութիւնը պահպանել :

Ամէն կեանք ունեցող էակ կը սնանի : Կամ ուրիշ խօսքով, փոփոխական առումով կեանքը, ապրիլն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ սնանիլ : Զոնազան միջոցներով մեր աշխատանոցին մէջ մտած սնունդները շատ մը փոփոխութիւններու ենթարկուելէ յետոյ մեր բջիջներու կողմէ կ'իւրացուին (assimiler), սնունդ բաղկացուցիչ մասը կազմելու կամ անոնց աշխատութեան ծառայելու համար : Սնունդին աւելորդը, այրած սնունդը, մաշած բջիջները կը կազմեն ընդհակառակը այն բոլոր նիւթերը, զորս մեր աշխատանոցն իր մէջէն դուրս կը նետէ : Ահա այս յարատեւ առեւտուրն է որ կը կազմէ սննդառութիւնը :

Սննդառութիւնն ունի ուրեմն երկու նը պատակ . 1. Վերանորոգել և բազմացնել մեր բջիջները, այս կը կոչուի Գործարանային սննդառութիւն (nutrition organique) : 2. Հայթայթել մեր բջիջներուն այն նիւթերը որոնք անհրաժեշտ են անոնց բնախօսական աշխատանքի կատարումին համար . և այս կը կոչուի ուժական սննդառութիւն (nutrition dynamique) :

Այժմ տեսնենք մկանային աշխատանքի մէջ սննդառական երեւոյթներու փոփոխութիւնները :

1. Սննդառական փոխանակութիւն .— Մկանային աշխատանքի պահուն սննդառական փոխանակութիւնը կը կատարուի գլխաւորապէս երեք կարգի քիմիական խումբերու վրայ . ջրածխաաներ, ճարպ և բորակածնային նիւթեր :

Ջրածխատները (hydrates de carbone) մեծ չափով կ'սպասին, քանի որ անոնք կը կազմեն գլխաւոր աղբիւրն այրուող շաքարածինին : Ջրածխատներն են գլխաւորապէս ալիւրոս օսլայոտ սնունդները, բանջարեղէնները, շաքարը :

Ճարպերը պահեստի նիւտրածններ կը կազմեն, որոնք կը գործածուին այն ատեն երբ շաքարածինը կ'սկսի սպառիլ կամ երբ ծանր մկանային աշխատանք մը տեղի կ'ունենայ :

Ճարպի սպառումը երկու տեսակ կ'ըլլայ, կամ անուղղակի լեարդի միջոցաւ նախապէս ճարպը շաքարածինի վերածուելով, և կամ ուղղակի կերպով, մկանային աշխատանքի միջոցին առաջ եկած ջերմութեան բարձրացումէն այրուելով (oxydation) :

Մկանային աշխատանքի պահուն բորակածնային նիւթերու կրած փոփոխութիւնը շատ յարաբերական է : Ինչպէս նախորդ գլուխներուն մէջ ալ տեսանք, որքան ատեն որ մկանը կը կատարէ չափաւոր աշխատանք, այսինքն որքան ատեն որ պահեստի բնածուխներն են (շաքարածին կամ ճարպ) որ կ'այրուին, կամ ուրիշ խօսքով, երբ աշխատութեան սանձանը բնախօսական յոգնութենէն անդին չանցնիր, բորակածնային նիւթերը փոփոխութիւն մը չեն կրեր : Աւելի ճիշտն ըսելով կանոնաւոր աշխատանքի մը ատեն, բջիջներու մաշած մասերը կատարելապէս այրուելով թոյլ կուտան բջիջին որ անթերի կերպով նորոգուի, և բնական է որ աճելու տրամադիր առողջ բջիջը աւելի բորակածին իւրացնէ . ասոր ուղղակի նետեւանքը կ'ըլլայ մկանային բջիջներու աճում ու քաղմապատկութիւն, որով և մկանին ծաւալին յաւելումը, մկանին խոշորնալը :

Ընդհակառակը . երբ մկանը կը կատարէ չափազանց աշխատութիւն, այսինքն երբ պահեստները այրելէ յետոյ ստիպուած կ'ըլլայ իրեն բաղկացուցիչ մասերը — բորակածինը — այրելու ուրիշ խօսքով երբ յոգնութիւնը կը դառնայ արտաբնական, այն ատեն մենք կ'ունենանք բորակածնային նիւթերու սպառում . որով այդ մկանային բջիջը ոչ միայն չի կրնար վերանորոգուիլ, այլ և իր նախկին վիճակէն աւելի ակար կը մնայ . առաջուկնէ աւելի զօրաւ որ ըլլալու տեղ աւելի վատոյժ կը մնայ :

Բորակածնային նիւթերու այդ սպառումին հետ երեւան կուգան նաև . ինչպէս նախապէս ըսինք շատ մը թունաւոր բաղադրութիւններ . որոնք մարմինը թունաւորելով կիրումը կը դանդաղեցնեն և տեղի կուտան քանրախոնջութեան :

Կիրումի դանդաղութեամբ սննդառութիւնն ալ կը դանդաղի :

Ամփոփելով ուրեմն, կը հետեւցնենք . չափաւոր աշխատանքը կիրումը կը դիւրացնէ, սննդառական փոխանակութեան կը նպաստէ, սնունդը և ուժը կ'աւելցնէ . չափազանց աշխատանքը հակառակ արդիւնք կուտայ :

2. Ջերմութեան բարձրացում . շոգիացում .— Մկանային աշխատանքի պահուն մկանին մէջ

կիզումը շատնալով ջերմութեան բարձրացում տեղի կ'ունենայ. այս ջերմութիւնը այդ մկանին մէջ չի սահմանափակուիր սակայն անիկա շուտով կը տարածուի ամբողջ կարմիրին մէջ, և այս՝ երկու պատճառով: Նախ, մկանային աշխատանքով ընդհանուր սննդառական փոխանակութիւնը և նեաեւ որար կիզումը կը շատնայ: Երկրորդ, մարմինին մէկ մասին տաքնալուն նեաեւանքով ջրային գրոթիւնը, մարմինին մէջ հաւասարակչութիւնը պահելու համար, այդ տաքութիւնը կը բաշխէ ամէն մասերուն: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս մամ մէկը երբ ձեռքերը կրակին վրայ կը բռնէ և ամբողջ մարմինը կը տաքնայ:

(Շարունակելի)

ՏՕԲ Ս. Ո՛ ՉՈՒՆԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԿՕԼ ԲԻՓՐՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

Կոլ ֆիթը խաղացողներու համար անգլիացի մասնագէտները պայման դրած են որ ֆիթրի մը հասակը 5 ոտք 9 ինչէզէն 5 ոտք 11 ինչէզ ըլլայ գոնէ: Անշուշտ լաւ է որ բարձրահասակ մէկը ըլլայ քանի ան որ 8 ոտք բարձրութիւն ունեցող կոլի էր մէջ է իր կատարելիք պաշտօնը, թէևս մեղ համար այսպէս չէ եղած մինչեւ այսօր. նսխ մեր խառնուածքը և մարմնի յատկութիւնները, ինչպէս արագութիւնը և կամ ճկունութիւնը բոլորովին սորբեր է անգլիականէն, երկրորդ մենք այս խաղիւրը խաղացիր ենք և կը խաղանք ոչ թէ իբրև արեւոտ, այլ իբրև լաւ մարզանք, և քանի որ մեր խաղացողներն այ ներկայիս անչափահաս աղաքներ են, ուստի եւ հասակի բարձրութիւններու համեմատ իրենց յարմար դիրքեր չը պիտի որոշեմ, այլ պիտի սամ հստակօր կերպով իրենց այդ պաշտօնին մէջ լաւ խաղալու և մարզու և լաւ կերպիւր. և ապագայ ֆուդպոլի գրքիս մէջ, որ սկսած եմ պատրաստել, շատ երկարութեն պիտի գրեմ ու պատկերներով պիտի ցուցնեմ:

Կարծեմ լաւ կ'ըլլայ գաղափար մը տալու համար մեր նախկին կոլֆիթրները սրանց ոչ մէկը կը լրացէ պահանջուած բարձրութիւնները: Նախ անենէն հինը Պր. Նագուեան, Պայթալիմանի կոլֆիթրը որ հիանալի խաղացող մը եղած է, լաւ կը յիշեմ զինքը որ հիացուցած է ա-

մէն հայ և օտար հանդիսականներ 1907ի Գաաք գիւղի Լիկի մրցումներու առնն: Երկրորդը կոզգայ Պրն. Նառլեան «Արաքս»ի կոլֆիթրը կարճուկ բարեկամս, որուն այս անունը կուտայինք: Նառլեանը եղած էր միակ պատճառը որ «Արաքս» չէր պարտուէր եթէ չը յաղթէր: Ամէն ուղղութիւնէ կեղծ գնդակ անոր համար նոյն էր, շատեր միշտ կ'աշխատէին բարձրէն շուրք քաշել, օգտուելու համար անոր կարճ հասակէն բայց միշտ յուսախար կ'ըլլային: Երրորդը Պրն. Մաթէէ-եան նախկին անժողանալի «Տորք»-ի կոլֆիթրը, սա այ նոյն պէս բարձր հասակ մէկը չէ. բայց կոլֆիթր էր բառին իսկական առումովը, և հիանալի սրված էր, բռնելը նոյնիսկ արմենարագ եկող գնդակն իսկ:

Չորրորդը Պրն. Ալլանեան հասած է և եղած է ամենալաւերէն մէկը, և է այսօր: Ան շատ քիչ ժամանակի մէջ կրցաւ յառաջգիմել, որուն միակ պատճառը եղած է կանտաուր փորձերը:

Ուրիշ առթիւ պիտի տամ անոնց զանազան ձեւերը և շարժումները ինչպէս նաև իրենց տկար ու թերի կողմերը: Գայով մեր նիւթին ֆիթրներու պաշտօնը ամէնէն կարեւորը և ամէնէն փափուկն է, որովհետև ան է վերջին մարդը որ կրնայ փրկել կամ մրկել, ուստի ամէնէն յարկար մարդը պէտք է շտաբել այդ պաշտօնին համար: Թէևս մեր մէջ ամէնէն անկարեւորը հարմարուած է պարզ փորձի ժամանակ կարելի է նշարել որ ամէնէն տկար տղան աղ պաշտօնին համար կը նշանակուի:

Շատ անգամներ տեսած եմ խաղացող խումբեր որոնք իրենց թիւը քառակուսի լաւ շարած կ'ըլլան բացի կոլ ֆիթրէն: Անոնք կը կարծեն թէ իրենց հաւթ պիտէրու լաւ պաշտպանողական օյժը կրնայ դիմադրել հակառակ կողմի փոռվարձներուն յարձակումներուն և շուրբերուն զէ՛ւ, բան մը որ միայն քիչ ժամանակի մը համար կ'ըլլայ: Արովհետև մէկ կամ մէկ ուկէս ժամուան մէջ անշուշտ հակառակորդ փոները պատեմութիւնը կը գտնեն և կը քաշեն շուրբեր և կոլֆիթրին տկարութիւնէն գնդակը դիւրութեամբ հիւր կ'ըլլայ ձողերուն մէջ, ցանցին տակ: Արովհետև կոլֆիթրը այդ պաշտօնին մարդը չէ. խնդիր չէ թէ մնացեալ տասը խաղացողները շատ լաւեր ըլլան քան հակառակորդները, խնդիրը կոլ ընելուն մէջն է: Արձուրդ կուտամ ու գոնէ ասկէ վերջ նոյն սխալը չ'ընենք և կոլ ֆիթրի պաշտօնին յարմար մարդ ընտրենք:

Կոչ իրարևորը պարտաւոր են այդ պաշտօնին պատրաստուելու համար մասնաւոր մարդանքներ ընել ֆուքպօլէ զատ: Պատրաստել մկաններ որոնք արագ վազքի և ոտու մկաններն ընելու օգնեն: Այն միակ մարզանքը զոր կրնամ յանձնարարել Շուէտական մարզանքն է որ կրնաք ամեն տեղ ամէնէն յարմար ժամուն ընել առանց կանոնաւոր մարզարան մը կամ դաշտ մը ունենալու: Զեր ննջասենեակը շատ մեծ է իսկ, միայն պէտք է որ ձեր պատուհանը եթէ ոչ ամբողջ գոնէ կէս բաց ըլլայ, մազանքի ատեն:

ՎԱՐԱԳ

ՄԱՐԶԱՇԽԱՐՀ

Ֆ Ո Ւ Թ Պ Օ Լ

Փետ. 22ի կիրակի օրը Թաքսիմի հրապարակը տեղի ունեցան Հ. Մ. Բ. Մ. ի մասնաճիւղերու լիկի երկու մրցումներ, մէկը՝ Շիլիի և Բրօթիի, իսկ միւսը՝ Գատը գիւղի և Մագր գիւղի մասնաճիւղերուն միջև: Ա. մրցումը պիտի սկսէր ժամը 10ին, սակայն արեւելքի անհողութենէ և չը գիտեմ դեռ ինչ ունակութիւններով ցած մեր ֆութպօլիստ պարոնները չկրցան ճշտապահ ըլլալ, որով հազիւ կարելի եղաւ մրցումը ժամը 10¹/₂ին սկսիլ: Առաջին մրցումը կատարելապէս անկարգապահ ու մեր որդեգրած ոգիին հակառակ ուղղութեամբ մը շարունակուեցաւ: Ամօթ զգացի պարզապէս, իբր հայ մարզիկ մը. նոյն իսկ խաղացողներուն հետ այդ դաշտը մնալէս: Ե՞րբ, ե՞րբ արդեօք մեր հայ պատանեկութիւնը պիտի հասկնայ թէ բազմ մը և անողիւտ պատենութիւն մըն է դէմ դէմի գտնուիլը վերապրելու երջանկութիւնը ունեցող հայ երիտասարդի մը հետ: Ամէն տեղ հայը տուժած է իր ընկերատեսաց ընթացքին համար. առթի չէ՞ որ մենք ալ հետեւինք շատերու, նոյն ատեն մեզի տալով սերունդը ազնուացնելու պոռոտախօս յաւակնութիւն: Ո՛չ, պարոններ, մեր սկսած յարժուժը պէտք չէ կասեցնէք, մեր պզտիկներուն պէտք չէ շար օրինակ ըլլաք. կամ մեզ հետ, կամ ձեր կուուղան չըջանակներուն մէջ պէտք է մնաք: Ե՞րբ, արդեօք պիտի հասկնանք թէ՞ մեզի պէս բացարձակապէս պարտաւոր ազգ մը, չունի միակ անկեղծ բարեկամ մը սա հասարակած երկնքին տակ, իր յաղթանակները խաղաղալորերու մէջ չէ որ պիտի տանի, այլ պիտի յաղթենք իրար

ատելու, իրար անպատուելու, զիրար ձեծելու ամէնէն վայրագ, ամենավատնագաւոր թշնամիին, և մենք այս ձեւը ընելու համար է որ անակուտանք հօգիւնէրը կրթելու զէնք մը, բայց իրա ունք չունիք զայն ի վնաս մեր դժբախտ ազգին գործածելու:

Գործուած անհօճոյ սխախտութիւնն ուղղակի պատասխանատուներն խմբապետներն են: Կը յուսանք որ յաջորդական մրցումներու մէջ լաւագոյն ոգիով ներկայանան ոչ թէ պատերազմի դաշտը, այլ բարեկրթուելու դաշտը:

Գալով երկրորդ մրցման, ուրախ եմ ըսելու թէ՛ գրեթէ առաջինին հակապատկերն կը ներկայացնէր: Խաղացողները լուռ և հնազանդ կերպով կը համակերպէին հայտարարին որոշումներուն: Կարելի է ըսել թէ՛ հայ խումբերու միջև եղած լաւագոյն մրցումներէն մին եղաւ: Պէտք չէ սակայն ուրանալ թէ՛ այս վերջի խումբերն ալ ունէին կարգ մը պակասութիւններ: Ի մէջ այլոց, երբ հաշտարարը պարոններէն մին կ'զգուշացնէր կատաղօրէն իր հակառակորդին վրայ ցատկելու այս վերջինը՝ «Եթէ ֆաուլ է, սուլեցէ՛ք» կը պատասխանէր: Խաղին օրէնքները, չհօլքերու քանակը, մեզի այնքան կարեւորութիւն չունին, որքան անոր բարոյական օգուտները: Երբ հայերս իրարու հետ կը մրցինք, նկատենք ինքզինքնիս միեւնոյն ազգին պատկանող խումբեր, որոնք մնանկօյլ կ'ընեն, առանց իրար թշնամի նկատելու կամ իրարու զէնք պարպելու:

Վերոյիշեալ մրցումներուն աւարտումէն վերջ, բարեկամի մը հետ Բերա ելանք: Ըամբան՝ սեւեր հագուած ձերուկ կին մը, հայերէն խօսելիս տեսնելով «Պոյերիկն, պօսերիկն սիրեմ, նայէ՛ հայ են» ըսաւ: Հաւանական է որ յիշեց իր գացող և չվերադարձող զաւակը կամ ամուսինը, յուզուեցայ: Խեղճ սղակիր մայր, մենք «Պոյերիկս, պօսերիկս» վայելելու իսկ արժանիներ չենք, սա տեղ մէկ քանի եղբայրներ ենք մնացեր, իրար վայելելու սէրը դժբախտարար կը պակսի մեզ:

* Հօնածոնի փապուղիները ամէն շաբաթ օրերը 1,250,000 ֆութպօլիստ հանդիսատեսներ կը փոխադրեն դէպի չըջակայ խաղաղալորերը: Սեպտեմբերէն մինչև Փետ. 1, 25 միլիոնէ աւելի ֆութպօլի սիրահարներ փապուղիներով ձամբորդած են: Փապուղիներու ընկերութիւնները աւելի դրամ շահելու համար, քրօֆեսիոնիկ մրցումներէ դուրս, իրենք ևս սարքած են մասնաւոր մրցումներ ուր բազմութիւնը երբէք պակաս չէ եղած:

Հոս մենք ինքզինքնիս պատերազմի դաշար
կը կարծենք երբ մերիններուն ֆութպոլի խաղը
կը դիտենք: Ինչ բան աւելի հաճոյալի է. քան
թէ դիտել անգլիացիներ որոնք կը խաղան կամ
կը մրցին: Իրենց ցեղին կրթութիւնը և մե
ծութեան պատճառները կը ցօյանան նոյն իսկ
անոնց պարկած գնդակի երուն վրայէն (*):

ԱԹԼԵԹԻԿ ԱՇԽԱՐՀ

1920ի Գարնան Աւելրօի մէջ տեղի ունե
նալիք հանդէսներու թուականը կուտանք ստու
րի:

Մայիս 1. — Ծաղիկի Միջազգային Յու
ցահանդէս:

Մայիս 2. — Շուներու Միջազգային Յու
հանդէս:

Մայիս 3. — Սթաաիօնի Ազգային բացում:

Մայիս 9. — Սթաաիօնի մէջ մամլամարզա
կան խաղեր:

Մայիս 15. — Ինքնաշարժներու Միջազգա
յին Յուցահանդէս:

Մայիս 23-24. — Հեծելանիւի արշաւներ:

Յունիս 3. — Անգլիական տօնախմբութիւն:

Յունիս 19. — Գեղարուեստական ցուցա
հանդէս:

Յունիս 26. — Փոխադրութեան ինքնաշարժ
ներու, երկրագործական հերկիչ գործիքներու և
մօթէօրներու ցուցահանդէսի բացումը:

Յուլիս 3. — Սաւառակներու և ջրասա
ւառակներու միջազգային հանդիպում:

Յուլիս 4. — Ամերիկեան տօնախմբութիւն:

Յուլիս 14. — Պրանսական տօնախմբու
թիւն:

Յուլիս 21. — Պիլճիգական տօնախմբու
թիւն:

Օգոստ. 7. — Սրօրներու միջազգային բաց
ման հանդէս:

Օգոստ. 10. — Միլան-Անվէրսի հեծելանիւի ի
մրցման վերջաւորութիւն:

Օգոստ. 14. — Ողիմպիական խաղերու
սկզբնաւորութիւն: (Վերջ Սեպ. 10)

* Տանրմարզայի թագաւորին երկրորդ
տղան՝ Բրէնս Գնիստ Անվէրսի միջազգային մըր
ցումներուն պիտի մասնակցի: Ինքը նշանաւոր
քարածրութիւն» ցատկող արթիւն մըն է:

ցումներուն պիտի մասնակցի: Ինքը նշանաւոր
քարածրութիւն» ցատկող արթիւն մըն է:

ՕԴԱՆԱԼԻՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Յրանսացի նշանաւոր սաւառնորդ՝ Պ. Սա
աի Լըգօնթ. կտարած է աշխարհի սաւառնակի
արագութեան սրբօրր, մամր 170 մղոն, այսինքն՝
270 քիլոկարեկով: Պ. Լըգօնթ կը յուսայ այդ
արագութիւնը բարձրացնել 290-300 քիլօմէթրի:
Վ. Ե. Բ. Զ. Ա. Բ. Ա. Ն

Բարիզեան սրօրական օրաթերթ մը «Օթօ»,
ֆրանսական մամուլի մէջ ծառայողներու, այ
սինքն խմբագիրներու, գրաչարներու և այլնի
համար championats de la Perse անուան
տակ:

Մամուլի վաստակուորները, իրենց յար
մարութեան համեմատ պիտի կարենան մասնակ
ցիլ հետեւեալ 3 մրցումներէն մէկուն:

- 8 Բիլօմէթր վազք:
- 8 Բիլօմէթր քալել:
- 20 Բիլօմէթր հեծելանիւ:

Մրցումները պիտի վերջանան հանգստու էտ
հաշարահի մը մէջ, ուր մրցորդները պիտի կա
րենան մասնակցիլ իրենց ի պատիւ արուելիք
հացկերոյթին:

Ուր էր որ մերիններն այ ընդունէին. Պ.
Կարօ անտարակոյս քալելու Ա. մրցանակը պի
տի չաճէր. իսկ հեծելանիւի՝ Պ. Բէլլեանը, կար
ծեմ մենք վազող խմբագիր չունինք. ծովապա
հութիւնը տկարացուցած է անոնց ջիղերը:

Վ. Ա. Հ. Բ. Ա. Մ. Ս. Փ. Ա. Փ. Ա. Զ. Ա. Ն.

* 8 փետրվար կիրակի օր. Թագսիմի
մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ. ի
ֆութպոլի իրկին Ա. մրցումը. Բրօթիի և Գա
արգիւղի խումբերու միջև: Հակառակ փոթոր
կոս և կարկուտով օգին խաղացողներէն մեծ
մասը իրենց խոստումը յարգելով ներկայ էին:
Սակայն Գարգիւղի մրցորդներէն վեց հո
ղի չէին եկած իրենց պաշտօնին գլուխը.
բացակայողները ինչ պատճառ ալ մէջ բերին չեն
կրնար արդարանայ. Սրօթմէնի երբէք ներելի
չէ իր ժամադրութիւնը չը յարգել: Յաւով կը
տեսնենք որ Անգլիացիներու և Ամերիկացիներու
այնչափ յուրջ կարեւորութիւն առած այս խաղը
մերիններուն կողմէ իրր խաղալիք կը նկատուի:
Բրիթօթիի Օի դէմ 4 (4-0) կօլով յաղթանակով
վերջացաւ խաղը:

22 փետր. կիրակին Իոյնպէս Թագսիմի
մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ, կէսօրէ ա
ռաջ Բրօթիի-Շիլլի և Մագրիգիւղ-Գա
արգիւղը 40 բոպէ խաղալէ վերջ շարունակու
թիւնը յետաձգեցին յաջորդ կիրակիի:

(*) Կը յանձնարարենք մեր ֆութպոլիստներուն որ
ասկէ վերջ ֆութպոլ մրցումը սկսելէ առաջ թող կար
դան մեր թերթին 5 և 6 թիւերուն մէջ Պ. Վարագի և
Պ. Զարթեանի գրութիւնները:

Իզմիր, 20 Յունիս, 1920

Առաջին գրած նամակն մէջ լիկմայերուն արդիւնքը մանրամասնօրէն գրած էի, որոնցմէ ետք տեղի ունեցան հետեւեալ լիկմայերը.

15 Յունիս Bournabad — Wanderers, անձրեւի պատճառաւ յետաձգուած:

18 Յունիսը Հայկական — Բանիօնիօսի (Բանիօնիօսի դաշտը) հայկական խումբը 2 կօլով յաղթական հանդիսացաւ:

24 Յունիսը Աբօլլօն — Europa (Աբօլլօնի դաշտը) Աբօլլօն 3 կօլի դէմ 4 կօլով յաղթական հանդիսացաւ:

25 Յունիսը Bournabad — Europa և Wanderers — Բանիօնիօսի, Bournabad և Wanderers Տէն պակաս տըղոքներով դաշտ եկած ըլլալով թէ խաղերին և թէ pointները կորսնցուցին(*):

1 Փետր. Հայկական — Wanderers, Հայկական խումբը Օի դէմ 5 կօլով յաղթական հանդիսացաւ:

Ահաւասիկ լիկմայերու արդիւնքը և առջին շրջանին. Հայ Մարմն. Միութեան ֆութպօլի Ա. խումբը 8 նիշ. առաջին:

H. M. S. Europa անգլիական մարտանաւի Ա. խումբը, 8 նիշ. առաջին:

Աբօլլօն յունական Ա. խումբը 8 նիշ. առաջին:

B. H. Quarterը բոլորովին լիկմայերէ քաշուած ըլլալով խաղացած բոլոր խաղերը չեղեալ համարուեցան:

Վերջին պահուն ինձ կ'իմացնեն պաշտօնապէս թէ «Պարծօմա» անգլիական խումբն ալ քաշուած է B. H. Q.ի պէս ուստի Բ. շրջանի մրցումները հինգ խումբերու միջև տեղի պիտի ունենան:

ԳԷՈՐԳ Տ. ՅԱՐԵԹԵԱՆ

Իզմիր 16 Փետր. 920

Անցեալ կիրակի օր 8 փետր. Բանիօնիօսի դաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Լեկիլեմաիօնայ Քրք մէջի երկրորդ շրջանի առաջին մրցումը, Արմէնիքը ընդդէմ Աբօլլօնի:

Արմէնիքը և Աբօլլօն որոնք առաջին շրջանին մէջ Յական pointով առաջին ելած էին, այս անգամ սոյն կատարի մրցումով ի յայտ պիտի բերեն իրենց բարդը:

Բայց աւանդ, փոքր սուկայի հովը պատճառ եղաւ որ գնատկը միշտ մեր կօլին առջև խաղայ և Արմէնիքը 0-2 կօլով յաղթուեցաւ:

Այսպէս այս մրցումով Աբօլլօնը 10 և Արմէնիքը 8 point կ'ունենայ:

Europa յաճանաւին մեկնումով շահած բոլոր pointները կը չեզոքանան և Արմէնիքը Աբօլլօնին հետ կը մասն հաւասար մրցողներ ճով 6 point:

* Գիրակի 15 փետր. Բանիօնիօսի դաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Europah Պոյսլէյըներու և հայ Պոյսլէյըներու միջև մրցում մը, խաղը սկսաւ ժամը 1,45ին և վերջացաւ երկու խումբերու հաւասարութեամբ 1ի դէմ 1 (1-1):

Իսկ ժամը 3 1/2ին սոյն դաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Իզմիրի մէջ ցարդ նմանը չըտեսնուած մեծ կատարի մըրցում մը ի պատիւ Europah մեկնումին Smyrna Teamի և Europah նաւազներուն միջև:

— Բանիօնիօսի ահագին դաշտը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր խումբ և ամենազգի բաղաձեռնութեամբ որոնք եկած էին դիտելու ամենաճարտարաբանացարձ ու կատարի մրցում մը, Իզմիրի Տրդ բանակէն սկսուեցաւ խումբ:

(*) Իկի կանոնագրին համեմատ այն խումբը որ 4 խաղացող պակասով կ'ելլէ դաշտը կը կորսնցնէ թէ 2 նիշը (point) և թէ խաղը:

բակ մը կը հսկէր կարգապահութեան և մանաւանդ մի քանի անգամ օգնութեան հասաւ վերադրուած բլէյըներուն իրենց շարժուն դեղաբանուլը:

Խաղին Բէֆըրին էր Պրն. Մ. Եանըզեան որ քիչ մայր զո՞հ պիտի երթար անհաճոյ արարքի մը չերկայ հաղարտ որ բաղաձեռնութեան կողմէ եթէ անգլիացի նաւազները վրայ չընտանէին. Վասնզի Պրն. Եանըզեան մի քանի անգամ Անգլիացոց կողմէ եղած բլեկուայիֆիկներ դիտած չէր և չէր սուլած և Smyrna teamը կորսնցուցած էր քանի մը հաւանական կօլեր, որուն պատճառաւ խումբերամ բաղաձեռնը գրգռուած ուղեց յարձակի Պ. Եանըզեանին վրայ:

Վերջապէս երկրորդ հաֆ-թայմին աւելի յաջող գընաց խաղը և ներկայ ժողովրդին մեծ խանդավառութիւններուն մէջ մրցումը վերջացաւ Europah պարտութեամբը 2-4ով:

Smyrna Teamի մէջ Հայերու կողմէ կը մասնակցէր Եղբարք Յարէթեան և Համբարձում Կիւտէնեան. առաջին երկուքը պլէֆ իսկ երկրորդը սէնցրըր համպլէֆ:

ԶԱԻՆ ՅԱՐԵԹԵԱՆ

ԿԱՐԱՆԱԳՐԱՏՈՒՆԷՆ

Պ. Եարուրի 6 Արքիւսան. — 2եր «Թելադրութիւն մը» գրութիւնը աւելի օգտակար տեսանք մեր Վարչական ժողովի ներկայացնել քան իբր յօդուած թերթի մէջ դնել:

Սկսուածական գործունէութիւն

Պոչոյ մէջ. — Սկսուածական կազմութիւնէն ստորին հայ սկսուած պատանիները ազգօրին հասարակական գործերու մէջ միշտ իրենց համար բաժին մը գտած են և զայն սիրով ու եռանդուն կերպով կ'ստանան: Վերջերս մանաւանդ, տարեգլխի «Ժուժկալութեան օրը»-էն ստորին անոնք վաթսուանդն կ'աջակցին ամէն մէկ կազմակերպութեան: Գում գարուի սկսուածները ոչ միայն լայն կերպով ստատրեցին «Ժուժկալութեան օրը»-ի նուիրահաւաքութեան, այլ իրենց կողմէ 1000 ղՔ2 նպաստ սուին: «Բանակի օրը» անոնք մեծ չափով մաս առին թէ կարգապահական տեսակետով թէ հանդէսներու գործուն մասնակցութեամբ: Բերայի վաւիթթէ և Աքէթիկի թատրոններուն մէջ Բերայի սկսուածներու սարքած կենդանի պատկերները և Սկիւտարի մարդիկներու մարզական խաղերը ժողովուրդը չգերազանցապէս ոգեւորեցին և շատերուն աչքերէն արցունք խլեցին: Ժողովուրդը սներ մէջ կը տեսնէր ապագայ հայ քաղաքացին, առողջ հոգեով ու մարմնով, ճկուն, ձեւներէց ու հայրենասէր:

Միւս թաղերու մէջ եւս մասնակցեցան անոնք հանդէսներու կարգապահութեան և դրօշակի աճուրդին, որ բաւական օգտակար դարձաւ:

Իզմիրի մէջ օրերու ի նպաստ սարքուած ֆօթօսներու բաշխումին ատեն տեղւոյն հայ և յայն սկսուածները ոգի ի բուն աշխատելով 10,000 ոսկիի հասոյթ մը ապահոված են այս նպատակին:

Մեր նախորդ թիւով նկարը դրուած Պ. Իշէմէճեանի մասին շատ անպատաստ տեղեկութիւններ հասած են մեզ որոնք ստուգելէ վերջ պիտի ըսենք մեր իտքը: